

Алекса Филиповић

Институт за европске студије, Београд

ПОРТУГАЛИЈА И УКРАЈИНСКА КРИЗА – ОДНОСИ ЛИСАБОНА И МОСКВЕ ПОСЛЕ ФЕБРУАРА 2022. ГОДИНЕ

Сажетак: До фебруара 2022. године, односи између Португалије и Русије су се углавном заснивали на трговинској, културној и туристичкој размени. После почетка руске инвазије на Украјину (тзв. Специјалне војне операције) фебруара 2022. године односи између Лисабона и Москве се нагло погоршавају, иако се трговинска размена наставила преко тзв. „трећих земаља“. Званични Лисабон у потпуности подржава Украјину у рату против Русије помажући је финансијски, политички, хуманитарно и војно. Скоро све парламентарне политичке партије Португалије деле исти став португалске владе по том питању, осим Португалске комунистичке партије и донекле Левичарског блока. Резултати истраживања показују да тренутна позиција Лисабона према Украјини неће имати неки велики значај за Русију и на њено доношење геополитичких одлука. У зависности од тога како се рат у Украјини заврши и какви даље буду односи између НАТО, ЕУ и Русије, може се очекивати да ће ипак и даље постојати економска сарадња између Русије и Португалије.

Кључне речи: Португалија, Украјина, Русија, СВО, ЕУ, НАТО.

Увод

После ескалације оружаног сукоба у Украјини фебруара 2024. године и почетка онога што је Москва назвала „Специјална војна операција“

(специјална војна операција – СВО), земље Европске уније и колективног Запада ушле су у отворену конфронтацију са Русијом. То се, пре свега, видело у имплементацији још јачих економских и политичких санкција против Русије него што је то био случај током Кримске кризе 2014. године, затим директној војној помоћи режиму председника Украјине Володимира Зеленског (Володимир Зеленський), као и кроз незванично присуство НАТО особља на територији Украјине. Самим тим, иако се може рећи да су односи између земаља Европске уније и Русије на историјском минимуму, појединачне земље Уније имају и даље активну сарадњу са Русијом, пре свега економску. У првој половини 2024. године унутар Европске уније су се могле приметити земље и владе које се критичније односе према рату у Украјини и које стреме ка добрим односима са Русијом, попут Мађарске и Словачке. Ипак, скоро све друге земље Уније, укључујући и Португалију, следе званичну спољну и безбедносну политику коју је поставио Брисел.

Односи Португалије и Русије пре фебруара 2022. године не би се могли описати као блиски, што је било пре свега условљено географским положајем двеју земаља, иако су постојали донекле развијени економски, туристички и културни односи. Русија за Португалију никада није имала геополитички значај, нити је постојао конфликт због преплитања интереса у зонама утицаја ове две земље. Са друге стране, не би се могло рећи да постоје снажни разлози због којих би се Португалија и Русија старале да задрже добре односе после ескалације украјинске кризе фебруара 2022. године. Нова влада у Лисабону, која је дошла на власт после парламентарних избора у марту 2024. године, наставила је политику подршке Украјини, а на штету односа са Русијом. Можемо очекивати да ће се политика Лисабона према Русији и даље ослањати на директиве Брисела, независно од завршетка и резултата рата у Украјини.

Ово истраживање ће представити португалско-руске односе на следећи начин: представиће се историја руско-португалских односа од 18. века до данашњих дана; размотриће се тзв. „три стуба сарадње” између Португалије и Русије (економија, туризам и култура), са освртом на последице ескалације украјинске кризе после фебруара 2022. године; те ће се анализирати позиција Португалије према Украјини и Русији после фебруара 2022. године, као и став парламентарних политичких партија према Украјини и Русији на основу њихових изборних програма и изјава званичника.

Методологија овог истраживања састоји се од анализе садржаја, која се користила приликом проучавања званичних докумената политичких партија Португалије и статистичких података, као и упоредне анализе која се користила у делу истраживања посвећеног ставовима политичких партија према Украјини и Русији после фебруара 2022. године.

Историјски односи Португалије и Русије

У 18. веку одвијају се први кораци ка успостављању званичних дипломатских односа између Португалије и Русије. Два значајна догађаја обележавају овај период – посета опата Томаса да Силва де Алвера (Tomás da Silva de Alvera) двору Петра I (Пётр I) 1724. године и посета секретара португалске амбасаде у Лондону руском дипломати у Енглеској Антиохи Кантемиру (Антиох Кантемир) 1732. године, што се касније изродило у низ трговинских споразума између Португалије и Русије. Политику Петра I према Португалији наставила је и Јекатерина II (Екатерина II), где се уз повећање обима трговине утврдила и жеља да се успоставе званични дипломатски односи између двеју земаља. После успешних преговора, 1769. године је назначен руски генерални конзул у Лисабону, а 1779. године званично су успостављени дипломатски односи између Португалије и Русије (Чернявский, 2016: 16-23).

Наредних двеста година Руској империји Португалија није била спољнополитички приоритет, иако су се и даље развијали културни и трговински односи између двеју земаља, поготово од друге половине 19. века до почетка 20. века (МИД, 2017). После свргавања монархије у Португалији 1910. године Руска империја је признала нову републику годину дана касније, односно 1911. године. Са друге стране, после револуције у Русији 1917. године, Португалија је одбијала да успостави дипломатске односе са новим револуционарним властима у Русији, а потом и са Совјетским Савезом све до 1974. године, тј. после Каранфилске револуције (Revolução dos Cravos) у Португалији (Яковлева & Яковлев, 2019: 106). Иако је Португалија била чланица НАТО-а и Европске економске заједнице и самим тим на супротстављеној страни у односу на Москву, није било значајнијих размирица или инцидената током трајања Хладног рата (Яковлева & Яковлев, 2019: 107).

После распада Совјетског Савеза и успостављања Руске Федерације, Португалија и Русија потписују 1994. године Договор о пријатељству и сарадњи, што је поставило темеље даљих дипломатско-економских односа између двеју земаља (Яковлева & Яковлев, 2019: 107). Дипломатско-економски односи између Португалије и Русије достижу свој зенит у првој деценији XXI века, што се огледало у самиту Русија-ЕУ одржаном 2007. године у Лисабону приликом председавања Португалије Европском унијом (Яковлева, 2017: 69). Са почетком светске економске кризе 2009. године, па све до 2014. године, дипломатски контакти између Русије и Португалије су се значајно смањили и поред потписивања „Заједничке изјаве о партнерству за модернизацију” између две земље 2013. године (Яковлева, 2017: 69). После Кримске кризе 2014. године, Португалија се придружила режиму економских и политичких санкција Западних земаља према Русији, али су се поједини дипломатски контакти обновили током наредних година (Яковлева, 2017: 69-70).

Три стуба португалско-руске сарадње

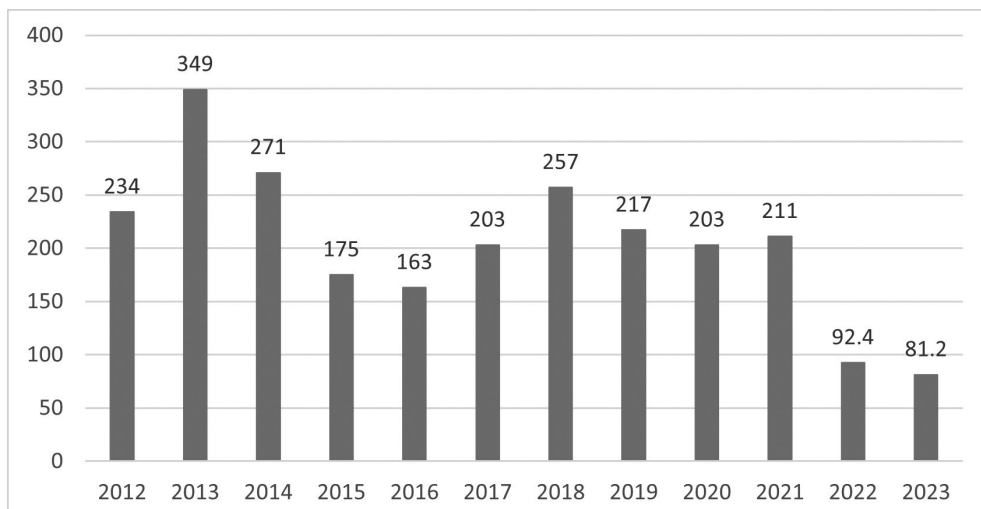
До 2022. године три главна стуба сарадње између Португалије и Русије заснивали су се на трговинској, туристичкој и културној размени. Крајем 2013. године тадашња португалска влада изражава заинтересованост за јачање трговинских односа са Русијом уз двојаки циљ – улазак португалског бизниса на руско тржиште и привлачење руских инвестиција. До 2022. године, и поред санкција уведених против Русије 2014. године, као и руских противмера, трговина између посматраних двеју земаља се развијала (Яковлева, 2017: 69-70). Што се тиче културне размене између ове две земље, ту можемо да издвојимо отварање Руског центра за науку и културу 2010. године у Лисабону, као и разне манифестације посвећење промоцији руске науке, културе и језика у Португалији од 2015. године па надаље (Яковлева, 2017: 69-70).

Туризам је такође играо важну улогу у односима између Русије и Португалије, што доказује „Споразум о сарадњи у области туризма” потписан 2007. године између званичног Лисабона и Москве. Доказ да су и једна и друга земља активно радиле на привлачењу туриста до 2022. године можемо да видимо у повећању броја летова између Португалије и Русије, са пет летова недељно у 2009. години на 14 летова недељно у

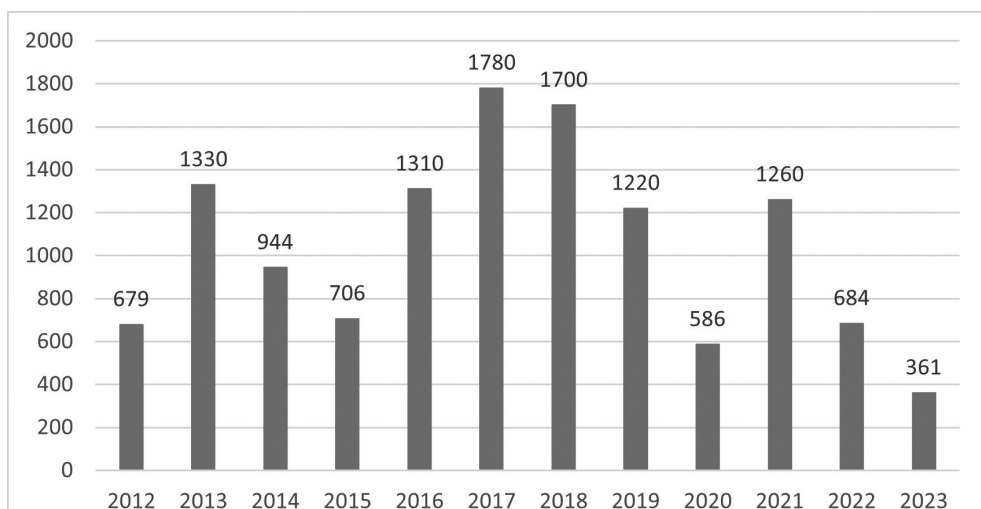
2016. години, као и у оснивању „Португалског туристичког клуба” од стране обједињених руских туристичких агенција и туроператера (Јковлева, 2017: 69-70). Глобална пандемија Ковид-19 започета 2019. године довела је до зачајног пада туризма у целом свету, што се очекивано одразило и на туристичку размену између Португалије и Русије. Ипак, кључну улогу у осетном паду туристичке размене између двеју земаља је одиграла ескалација украјинске кризе фебруара 2022. године после које је званични Лисабон затворио своје небо за руске путничке авионе, баш као што су урадиле и друге чланице ЕУ (Коваленко & Давыдова, 2023: 48-49). Ипак, званични Лисабон је наставио да издаје туристичке визе за грађане Русије сматрајући да због ситуације у Украјини не треба да се кажњава руски народ, већ само „руска ратна машинерија” (Gomes, 2022).

Санкције уведене од стране Европске уније, али и земаља колективног Запада Русији после фебруара 2022. године, као и контра-санкције уведене тим земљама од стране Русије, оставиле су последице и на португалску економију која тренутно пролази кроз ограничени економски раст и растућу инфлацију, што је у складу са оштим трендом унутар ЕУ (BPortugal, 2022). Централна банка Португалије навела је додатне разлоге за такву економску ситуацију који, осим санкција и оружаног сукоба у Украјини, чине и повећање цена сировина, смањење поверења међу економским агентима, као и општа турбулентност на финансијским тржиштима (BPortugal, 2022). Ипак, подаци везани за трговинску размену добара између Португалије и Русије показују да, иако је видно опао португалски извоз у Русију, али и увоз руских добара, он се и даље одвија без обзира на режим санкција Русији, као и на уведене руске противмере. Тачни подаци везани за трговинску размену Португалије са Русијом могу се видети у Табели 1. и Табели 2.

И поред усклађивања са Европском унијом у вези санкција Русији могле су се чути критике упућене на адресу власти у Лисабону од стране иницијатива попут Грађанског фронта (Frente Cívica) у вези са имовином руских држављана у Португалији. Наиме, Грађански фронт је августа 2023. године објавио истраживање у коме је наведено да је имовина руских олигарха у Португалији нетакнута и и да је потребно да влада Португалије идентификује и замрзне имовину руских грађана и ентитета који су санкционисани у Португалији (Lusa, 2023). Ипак, Министарство спољних послова Португалије саопштило је фебруара 2024. године да је од почетка војне ескалације у Украјини замрзло 25 милиона долара руске имовине (Crisóstomo, 2024).

Табела 1. Извоз Португалије у Русију у милионима долара, за период од 2012. до 2023. године

Извор: Trading Economics, 2024a

Табела 2. Увоз Португалије из Русије у милионима долара, за период од 2012. до 2023. године

Извор: Trading Economics, 2024b

Истог месеца објављени су резултати истраживња спроведеног од стране француског Института за научну економију и менаџмент (IÉSEG) који су показали да земље ЕУ заобилазе економске санкције према Русији преко извоза ка „трећим земљама” попут Јерменије, Азербејџана, Белорусије, Грузије, Киргизије, Казахстан, Турске, Узбекистана и Уједињених Арапских Емирата (Esquerda, 2024). Што се тиче Португалије, може да се наведе пример португалског извоза у Киргизију 2021. године који је износио мање од 200.000 евра, док је 2023. године он износио више од 1,4 милиона евра. То се такође односи и на увећање извоза у Узбекистан, Казахстан и Јерменију који се после 2022. године увећао више од 200% (Esquerda, 2024). Такође је занимљиво приметити да је португалски извоз ка Русији опао за 103 милиона евра између 2021. и 2023. године, док је у земљама у суседству Русије португалски експорт порастао за 474 милиона евра за исти временски период (Esquerda, 2024).

Другим речима, португалска роба и поред санкција налази свој пут ка руском тржишту, док је профит остварен повећаним извозом португалске робе у земље „ближег суседства”¹ Русије надокнадио губитке изазване опадањем директног извоза у Русију. То показује да је Русија и даље интересантно тржиште за Португалију, док и Русија такође показује интерес према португалској роби. Уколико дозволимо одређени оптимизам и претпоставимо да ће се односи између ЕУ и Русије донекле нормализовати после окончања оружаног сукоба у Украјини, можемо онда и очекивати да ће трговинска размена и туристичка сарадња опет бити главне теме на релацији Лисабон-Москва.

Однос Португалије према Украјини и Русији после почетка „СВО”

Како смо већ навели, од тренутка покретања руске „Специјалне војне операције” у Украјини, тј. инвазије оружаних снага Русије на Украјину, Европска унија, САД и друге земље колективног Запада увеле су беспрецидентне политичке и економске санкције Русији. Португалија је по том питању у потпуности следила политику Брисела и Вашингтона

¹ рус. *ближнее зарубежье* – колоквијални назив у Русији за земље бившег СССР-а.

према Украјини. То се могло видети и на сам дан почетка руске инвазије на Украјину када је премијер Португалије Антонио Коста (António Costa) изјавио да Португалија снажно осуђује војну акцију Русије против Украјине и да ће се одмах у Европском савету расправљати о доношењу санкција Русији (PortugalGov, 2022).

Даље, можемо поменути случај из априла 2022. године када је Португалија протерала из земље десеторо руских дипломата прогласивши их за *persona non grata*, на шта је Русија одмах одговорила протеривањем петоро португалских дипломата из амбасаде Португалије у Москви (Злобин, 2022). Лисабон се обавезао и на финансијску подршку Кијеву па је тако португалска влада у мају 2022. године обећала укупну финансијску помоћ Кијеву од 250 милиона евра која би требала да буде исплаћена до 2026. године (RFI, 2022). Међутим, до 2024. године Кијеву је од стране Лисабона исплаћено свега око пет и по милиона евра финансијске помоћи, док је такође испоручена и хуманитарна помоћ у вредности од око три милиона евра (PDiplomatico, 2024).

Непоколебљива подршка Лисабона Украјини, као и осуда руског оружаног присуства у тој земљи наставили су се и током 2023. године. Можемо узети као пример изјаву министра спољних послова Португалије Жоаоа Гомеса Кравиња (João Gomes Cravinho) који је у априлу те године изјавио да пре свега Бразил, али и Кина и Индија играју значајну улогу у одржавању дијалога са Русијом, с обзиром да се тиме отварају могућности да се Русија преговорима „извуче из хаоса који је сама направила или ће у супротном доживети бодраз на бојном пољу” (Georgian, 2023). Такође, Кравињо је изјавио да не види Украјину као нову чланицу НАТО-а све док траје оружани конфликт у тој земљи, али да ће се обавезно водити дискусија о томе када се рат заврши (Georgian, 2023).

Такође, у јулу исте године председник Украјине Володимир Зеленски и премијер Португалије Антонио Коста објавили су заједничку декларацију у којој стоји да Португалија непоколебљиво подржава украјинску независност, суверенитет и територијални интегритет, као и да ће Лисабон наставити са политичком, хуманитарном и војном подршком Украјини „док год то буде било потребно” (Zelensky, 2023). Следећег месеца, приликом посете Кијеву при обележавању Дана независности Украјине, председник Португалије Марсело Ребело де Соза (Marcelo Rebelo de Sousa) је одржао говор у коме је истакао да је будућност Украјине у ЕУ и НАТО, те да ће Португалија увек бити уз Украјину (Ferrão, 2023).

Истоветна подршка Украјини од стране Португалије наставила се и током 2024. године па тако, примера ради, имамо одлуку Градске скупштине Лисабона из фебруара те године да суспендује Протокол о пријатељству и сарадњи између Лисабона и Москве све до „повлачења оружаних снага Русије са територије Украјине, признавања украјинске независности од стране Русије, као и суђења за руске ратне злочине у Међународном суду правде” (Amado, 2024). Ипак, нису сви једногласно подржали ову одлуку, што се види у изјави посланика Португалске комунистичке партије Педро Фријаса (Pedro Frias) у којој је изнео став да је ово пре свега симболичка и политичка одлука, с обзиром да је за две деценије постојања овог протокола било „изузетно мало сарадње и пријатељства између двају градова”, као и да суспензија овог протокола доводи до повећања неразумевања, дезинформације и одсуства дијалога између Португалије и Русије (Amado, 2024).

Од почетка руске СВО у Украјини званични Лисабон активно пружа војну помоћ Кијеву. До почетка 2024. године Украјини су испоручени, између осталог, 3 Леопард 2Аб тенка, више од 40 М113 оклопних транспортера, вишенаменске брзе борбене чамце, хаубице, беспилотне летелице, муниција за артиљерију и пешадијско наоружање, медицинска, санитарна и комуникациона опрема, униформе, генератори електричне енергије и слично (DNacional, 2024). Такође, Португалија је преузела на себе тренинг украјинских пилота и авио-техничара за ловачке авионе Ф-16 (DNacional, 2024). У марту 2024. године португалска влада је изјавила да ће се придружити чешкој иницијативи за набавку милион комада артиљериске муниције за Украјину тако што ће обезбедити 100 милиона евра за њу (PortugalGov, 2024). Ипак, Лисабон се до сада противио испорукама касетне муниције Украјини, с обзиром да је Португалија потписница Споразума о забрани касетних бомби (Observador, 2023).

Иако званично Португалија није организовано слала добровољце и инструкторе у Украјину, грађани Португалије су присутни међу оружаним снагама Украјине, пре свега у тзв. Украјинској легији странаца (Интернационални легион територијалној оборони Збројних сил Украјини), што укључује и бивше припаднике португалске војске (Malhado, 2022). Такође, фебруара 2024. године председник Украјине Володимир Зеленски позвао је грађане Португалије да се придруже Националној гарди Украјине (Національна гвардія України) и дају свој допринос у

рату против Русије (Laranjeira, 2024). Остаје питање да ли ће нова влада у Лисабону формирана априла 2024. године бити заговорник потенцијалног слања НАТО трупа у Украјину, као и учешћа португалског континента у таквој хипотетичкој ситуацији.

Ипак, за сада је могуће рећи да ће нова власт у Португалији наставити политику претходне власти, па тако у априлу 2024. године имамо изјаву новог премијера Португалије Луиса Монтенегра (Luís Montenegro) у којој је истакао да португалска подршка Украјини остаје „недодирљива” и да ће Португалија наставити да игра активну улогу у испуњавању раније преузетих обавеза према Кијеву (Novo, 2024). Већ наредног месеца нови министар спољних послова Португалије Пауло Ранжел (Paulo Rangel) изјавио је да Португалија стоји уз Украјину и украјински народ докле год је то потребно, отпуштајући Русију да је одговорна за ратне злочине и злочине против човечности у Украјини (PortugalGov, 2024б). Истог месеца, Ранжел је изјавио да Португалија наставља да производи још више војне опреме која ће бити послата као помоћ Украјини, али и да ће Лисабон размотрити учешће у иницијативи Немачке за повећање испоруке муниције и система противваздушне одбране Украјини (RTP, 2024а).

Ставови португалских парламентарних партија према рату у Украјини

Почетак 2024. године у Португалији су обележили избори за национални парламент и формирање мањинске владе на челу са премијером Монтенегром (RTP, 2024б). Оно што је занимљиво јесте то да португалске политичке партије нису обраћале пажњу толико на спољну политику у својим изборним кампањама, тако да су унутрашње теме преузеле главну улогу у изборним програмима (Gomes & Rosa, 2024). Ипак, неке од партија су се дотакле Русије и Украјине у својим програмима, па тако имамо, на пример, коалицију између Социјалдемократке партије (Partido Social Democrata), Народне партије (Partido Popular) и Народне монархистичке партије (Partido Popular Monárquico) под називом Демократски савез (Aliança Democrática) која је у свом програму навела да је потребно да се Португалија фокусира на подршку

Европске уније Украјини у њеној одбрани „од руске агресије и њеног кршења међународног права” (AD Programa, 2024: 91).

Фебруара 2024. године вођа Демократског савеза и будући премијер Португалије Луис Монтенегро је потврдио солидарност Демократског савеза са украјинским народом и изјавио је да су „слобода, демократија и поштовање територијалног интегритета” угрожени у Украјини (AD, 2024). Такође, Монтенегро је навео да, за разлику од неких других партија попут Португалске комунистичке партије и Левичарског блока, Демократски савез осуђује агресију Русије и даје подршку даљим португалским евроатлантским интеграцијама (AD, 2024). Довољно је само приметити да тренутна политика Демократског савеза према Украјини, сада већ као дела португалске владе, потврђује претходно изречене ставове.

Следећа партија коју разматрамо је партија под именом Слободан/ЛИВРЕ (LIVRE). Ливре је у свом програму навела да подржава одбрану Украјине која се бори против „инвазије Русије, за коју ми (ЛИВРЕ, прим. аут.) сматрамо да је нелегитимна и нелегална”, као и да подржава Украјину у Међународном суду правде у вези са истраживањем ратних злочина (Livre Programa, 2024: 150). Такође, у свом програму ЛИВРЕ наводи да подржава сваку иницијативу португалских власти, Уједињених нација и Европске уније везану за дипломатске преговоре који би довели до решења конфликта и повлачења руских трупа из Украјине (Livre Programa, 2024: 150). Став ЛИВРЕ према теми оружаног сукоба у Украјини може се видети и из изјава званичника ове партије. На пример, у фебруару 2023. године ЛИВРЕ је издала саопштење у коме потврђује још једном своју осуду Руске Федерације, као и руског председника Владимира Путина, док природу конфликта у Украјини назива „борбом за опстанак украјинског народа” (LIVRE, 2023). Такође, ЛИВРЕ наводи да „рат у Украјини наглашава потребу да Европска унија стекне стратешку аутономију у погледу међународних односа, укључујући одбрану и безбедност, смањујући нашу (португалску, прим. аут.) зависност од Сједињених Америчких Држава и НАТО-а” (LIVRE, 2023).

Фебруара 2024. године портпарол ЛИВРЕ Руи Таварес (Rui Tavares) потврдио је претходно становиште ове партије према украјинском сукобу, наводећи да Украјина мора бити подржана како би победила у рату против Русије, те да подршка ове партије такође иде иницијативи да се та дужност додели европском комесару за одбрану у следећем

сазиву Европске комисије (Observador, 2024a). Такође, Руи Таварес је навео да је подршка Украјини да победи у рату против Русије чин солидарности према тој земљи, али и према поштовању вредности територијалног интегритета и суверенитета, као и да мале и средње земље Европе попут Португалије „знају да ако се не удружимо и обезбедимо да се ове вредности поштују, суперсиле ће моћи да раде све што желе са територијом и суверенитетом других земаља” (Observador, 2024a).

Социјалистичка партија (Partido Socialista) такође заступа становиште слично претходно наведеним партијама па тако у свом изборном програму за 2024. годину наводи да је спремна да настави да доприноси на билатералном и мултилатералном нивоу „самоодбрани Украјине, као путу ка праведном и стабилном миру”, као и да партија заговара наставак санкција према Русији (PS Programa, 2024: 135). Изјаве званичника Социјалистичке партије одражавају наведено у изборном програму па је тако фебруара 2023. године Еурико Бриљанте Дијас (Eurico Brilhante Dias), лидер Социјалистичке партије, изјавио да је потребно да се успостави мир у Украјини уз заједничко ангажовање Украјине, Русије, као и суседских земаља (PS, 2024a). Он је још додао да се неће успоставити мир који ће бити неповољан за Украјину, као и да је руски председник Владимир Путин изгубио рат против Украјине већ фебруара 2022. године када је започета инвазија на ту земљу (PS, 2024a). Такође, марта 2024. године потпредседница парламентарне групе Социјалистичке партије Розарио Гамбоа (Rosário Gambôa) изјавила је да Европа мора да усвоји мере како би се обезбедило финансирање Украјине, као и производња и достављање муниције Кијеву, с обзиром да је, према њеним речима, победа Украјине у рату против Русије „од главног безбедносног значаја за Европску унију” (PS, 2024b).

Још једна политичка партија која је сличних ставова као претходне је партија под називом Људи-Животиње-Природа/ПАН (Pessoas-Animais-Natureza – PAN). У свом изборном програму, ПАН се залаже за продужење као и јачање логистичке и финансијске помоћи Украјини, а која би се користила у сврху борбе против Русије, као и за реконструкцију Украјине (PAN, 2024: 164). Фебруара 2022. године ПАН је изразила солидарност са украјинским народом и снажно је осудила руску инвазију, док је истовремено позвала међународну заједницу да се мобилише „више него икада раније” како би се помогло Украјини (Visão, 2022). Такође, ПАН се залагала да Португалија прими како украјинске

избеглице, тако и руске грађане који желе да избегну учешће у рату (Visão, 2022). Априла 2022. године на иницијативу ПАН-а председник Украјине Владимир Зеленски је одржао говор пред португалским парламентом преко видео везе (Amato, 2022), док је на годишњицу руске инвазије заменица ове партије Инес де Соза Реал (Inês de Sousa Real) предложила председнику Португалије да одликује украјинског председника са највишим одликовањем португалске државе као знак подршке украјинским ратним напорима (Lopes, 2023).

Партија под називом Доста/Шега (Chega) је партија која је донекле имала подељен став према сукобу у Украјини. Са једне стране, председник Шега Андре Вентура (André Ventura) имао је изузетно критичан став према Русији, изјављујући новембра 2022. године да Русија треба да буде проглашена као држава која спонзорише међународни тероризам (Chega, 2022). Вентура је такође марта 2024. године изјавио да је пораз Украјине пораз колективног Запада и да се размишља о сценаријима у којима би Португалија могла да пошаље трупе у Украјину (CNN, 2024). Међутим, фебруара 2024. године један од потпредседника Шега, Антонио Танжер Кореа (António Tânger Corrêa), објавио је на друштвеним мрежама поруку која је описала руску инвазију на Украјину као легитимну реакцију на окруживање Русије од стране НАТО-а, док је истовремено оптужио украјинског председника Володимира Зеленског да се удружио са нацистима (Afonso & Salgado, 2023). Иако је ова порука добила значајну подршку од стране високоранжираних функционера партије, Вентура је убрзо ставио под контролу дисидентске гласове унутар партије па је тако Шега у потпуности наступала са акцијама и политиком подршке Украјини током изборне кампање (Afonso & Salgado, 2023).

Следеће две партије, Левичарски блок и Португалска комунистичка партија су једине две партије које имају другачије ставове према рату у Украјини у односу на друге партије у португалском парламенту. На пример, Левичарски блок је у свом изборном програму навео да је одмах осудио „руски империјалистички пројекат у Украјини” и да су мировни преговори давно требали да замене оружану ескалацију (Bloco, 2024: 273). Левичарски блок даље наводи у свом програму да оптужује Европску унију, као и португалску владу, да су у потпуности неспособне да организују мировне преговоре и да су подређене војним интересима НАТО-а, што „усложњава организовање сваких мировних преговора ... као алтернативу оружаној ескалацији” (Bloco, 2024: 274).

Такође, Левичарски блок је званично осудио руску инвазију на Украјину фебруара 2022. године наводећи да је узрок војног сукоба Украјине и Русије „јачање војне машинерије НАТО-а под изговором да руски империјалистички војни маневри угрожавају мир у Европи” (B loco, 2022). Левичарски блок је осудио „Путинов војни авантуризам пропраћен империјалистичким говором којим се негира право Украјине да постоји као независна држава”, али и америчке и НАТО војне базе дуж граница са Русијом које су довеле до ескалације оружаног конфликта у Украјини (B loco, 2022). Левичарски блок је овом декларацијом такође изнео став да Португалија мора да осуди „Путинов војни авантуризам”, али и да се удаљи „од позиције подршке САД-у и ширењу НАТО-а”, као и да санкционише руско вођство и олигархе који подржавају руску власт (B loco, 2022). Оснивач Левичарског блока, Луис Фазенда (Luís Fazenda), изјавио је марта 2022. године да је ова партија увек осуђивала пораст руског империјализма под вођством председника Русије Владимира Путина, али да је НАТО такође одиграо своју улогу у томе са својим интервенцијама у Ираку, Авганистану, Сирији, Либији итд. Фазенда је такође упутио позив ЕУ и Уједињеним нацијама да помогну да се успоставе преговори између зараћених страна како би се што брже успоставио мир у Украјини (Negócios, 2022). Маја 2023. године Педро Соарес (Pedro Soares), кандидат опозиције за ново руководство унутар Левичарског блока, изјавио је да осећа потпуну солидарност са украјинским народом, као и да у потпуности осуђује Русију и њену улогу у оружаном сукобу (Figueiredo, 2023). Такође, Соарес је рекао да је потребно одмах успоставити прекид ватре између зараћених страна, као и да Португалија не сме да да подршку иницијативи генералног секретара НАТО-а Јенса Столтенберга (Jens Stoltenberg) за даље слање оружја и муниције Украјини (Figueiredo, 2023). Том изјавом Соарес је истовремено критиковао руководство Левичарског блока због одлуке да се ова партија у потпуности усагласи са политиком тадашње владе према Украјини и НАТО-у (Figueiredo, 2023). У мају 2023. године, после унутарстраначких избора за лидера Левичарског блока, Мариана Мортагуа (Mariana Mortágua) је изабрана за председницу партије (Tavares, 2023). Њена позиција према Украјини се може окарактерисати као осуда америчке глобалне агресије и империјализма, али и осуда руског империјалистичког рата против Украјине, као и политике руског председника Владимира Путина (ZAP, 2023).

За Португалску комунистичку партију (Partido Comunista Português) се може рећи да је једина парламентарна партија у Португалији која пре свега криви Сједињене Америчке Државе и НАТО за ескалацију оружаног сукоба у Украјини (РСР, 2022а). Фебруара 2022. године, у парламентарној дебати са другим партијама, Португалска комунистичка партија упоредила је ситуацију у Украјини са догађајима у Југославији, Ираку, Авганистану, Либији и Сирији, где је према њиховим речима НАТО користио оружану силу како би успоставио економску и политичку доминацију над овим земљама, у супротности са међународним правом (РСР, 2022б). Фебруара 2023. године Португалска комунистичка партија је изјавила да је рат у Украјини заправо рат између САД-а и НАТО-а са једне стране и Русије са друге, те да је власт у Кијеву искоришћена као инструмент за „опасну ратнохушкачку акцију по цену жртвовања украјинског народа” (Observador, 2023б). Такође, Португалска комунистичка партија је позвала на хитан прекид подстицања рата у Украјини од стране САД-а, НАТО-а и Европске уније, као и на отварање преговора са Русијом око проналажења мирног решења за овај конфликт (Observador, 2023б). На двогодишњицу почетка рата у Украјини, Португалска комунистичка партија је потврдила да се њен став према овом сукобу није променио, те да је потребно да све стране у сукобу, односно Русија, Украјина, НАТО и Европска унија, седну за сто и започну преговоре о мирном решавању сукоба који је, према њиховом мишљењу, започет још 2014. године (Observador, 2024б). Такође је занимљиво приметити да је Португалска комунистичка партија гласала против разних иницијатива других партија у португалском парламенту, као што су били позив председнику Украјине Володимиру Зеленском да у виртуелном режиму одржи говор у парламенту Португалије априла 2022. године (24Sapo, 2022), резолуција португалског парламента о „Тоталној солидарности са Украјином и украјинским народом” фебруара 2023. године (Renascença, 2023), као и давање подршке у парламенту председнику Португалије за посету Кијеву у августу исте године (Maduro, 2023).

Уколико је судити према већинском ставу парламентарних политичких партија Португалије, можемо да закључимо да оне скоро у потпуности подржавају политику актуелне португалске владе. Изузетак овоме су Португалска комунистичка партија и донекле Левичарски блок, али ни једна ни друга партија немају значајнију подршку међу португалским гласачима, а самим и тим ни значајнији утицај на политику званичног Лисабона.

Закључак

Историјски гледано, односи између Португалије и Русије се не би могли окарактерисати као блиски, што је пре свега условљено географским приликама. Први дипломатски односи између Португалије и Русије успостављени су у 18. веку и тицали су се, пре свега, трговине између двеју земаља. После Октобарске револуције у Русији Португалија одбија да успостави дипломатске односе са Совјетским Савезом све до 1974. године и Каранфилске револуције. Након распада Совјетског Савеза Португалија и Руска Федерација потписују 1994. године Уговор о пријатељству и сарадњи. У даљем периоду односи између Португалије и Русије су се заснивали на такозвана „три стуба сарадње” – економска сарадња, туристичка сарадња и културна сарадња. Међутим, после екзалације оружаног сукоба у Украјини покретањем онога што је Москва назвала „Специјалном војном операцијом”, званични Лисабон се синхронизовао са спољном и безбедносном политиком Брисела, те су односи са Москвом попримили карактер конфронтације унутар структура ЕУ и НАТО.

Ипак, не би требало говорити о томе да су се односи између двеју земаља прекинули у потпуности. Културна сарадња се донекле наставила, што се може рећи и за економску сарадњу – извоз Португалије у Русију преко трећих земаља показао се као профитабилнији за Лисабон него ранији директни извоз у Русију. Што се тиче политичке позиције владе према Украјини која је била актуелна у Лисабону од 2020. до 2024. године, као што је раније наведено, она је у потпуности следила директиве Брисела по том питању. Португалија је, осим политичке подршке, Кијеву пружила и финансијску, хуманитарну и војну помоћ, укључујући и тенкове, борбена возила и обуку украјинских пилота на западним борбеним авионима. Нова власт која је формирана после парламентарних избора 2024. године наставила је политику претходне владе и не очекују се значајнија одступања од тренутног нивоа подршке коју званични Лисабон пружа Кијеву.

Политичке партије у Португалији већински деле овакве ставове и дају своју пуну подршку званичном Кијеву у рату против Русије. Међутим, две партије левице, Португалска комунистичка партија и Левичарски блок, имају донекле супротне ставове од других парламентарних партија у земљи. И док Левичарски блок са једне стране осуђује како

амерички, тако и руски милитаристички империјализам према другим земљама, Португалска комунистичка партија у потпуности криви САД и НАТО за ситуацију у Украјини, наводећи да је Русија имала легитимне разлоге за покретање тзв. СВО. Ипак, ниједна од ових партија нема неку значајнију подршку међу португалским гласачима.

Из свега наведеног можемо да направимо следеће закључке:

1. Португалија и Русија нису и неће бити спољнополитички приоритет једна другој, највише због географске удаљености и непостојања сукоба око сфера утицаја;
2. Економске активности између Португалије и Русије после почетка тзв. СВО указују на одређени степен прагматизма званичног Лисабона који оставља могућност за будућу сарадњу између двеју земаља;
3. Донекле скромнија војна помоћ Украјини од стране званичног Лисабона (у поређењу са другим чланицама НАТО-а) указује на то да Португалија нема превелику жељу да антагонизује односе са Русијом. Са друге стране, изјаве португалских званичника указују на то да ће Португалија у потпуности следити политику ЕУ и НАТО по том питању;
4. Парламентарне партије у Португалији скоро у потпуности подржавају тренутну политику званичног Лисабона према сукобу у Украјини. Левичарски блок и Португалска комунистичка партија, једине две парламентарне партије са другачијим ставовима, немају довољну подршку међу гласачима да изврше било какав утицај на ово питање.

Може се, дакле, закључити да Португалија неће имати значајнију улогу у регулисању сукоба у Украјини и да тренутна позиција Лисабона према Украјини неће имати претеран значај за Русију, односно утицај на њено доношење геополитичких одлука. У зависности како се рат у Украјини заврши, те какви буду односи између НАТО, ЕУ и Русије након тога, може се очекивати да ће ипак и даље постојати економска сарадња између Русије и Португалије, макар се она само тичала увоза португалске робе у Русију преко трећих земаља.

Литература

- Злобин, Андрей (2022): Россия вышлет из страны пять португальских дипломатов, *Forbes*, URL: <https://www.forbes.ru/society/466029-rossia-vyslet-iz-strany-pat-portugal-skih-diplomatov> (приступлено 29.04.2024)
- Коваленко, Владимир Викторович и Давыдова, Лидия Анатольевна (2023): Туристская отрасль России в период кризиса 2022 г., *Научные исследования экономического факультета. Электронный журнал*, 2023, №2, URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/turistskaya-otrasl-rossii-v-period-krizisa-2022-g> (приступлено 29.04.2024)
- МИД – Министерство Иностранных Дел России (2017): История двусторонних отношений, URL: <https://portugal.mid.ru/ru/countries/> (приступлено 29.04.2024)
- Чернявский, Станислав Иванович (2016): У истоков российско-португальских отношений, *Ибероамериканские тетради*, 2016(3): сс. 15-26, URL: <https://doi.org/10.46272/2409-3416-2016-3-15-26> (приступлено 29.04.2024)
- Яковлева Н. (2017): Три опоры российско-португальских отношений, *Мировая экономика и международные отношения*, 2017, т. 61, № 10, сс. 66-75, URL: <https://doi.org/10.20542/0131-2227-2017-61-10-66-75> (приступлено 29.04.2024)
- Яковлева, Наиля Магитовна и Яковлев, Петр Павлович (2019): Португалия: постреволюционное развитие и динамика отношений с Россией, *Перспективы. Электронный журнал*, 2019, №2 (18), URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/portugaliya-postrevolyutsionnoe-razvitie-i-dinamika-otnosheniy-s-rossiey> (приступлено 29.04.2024)
- 24Sapo (2022): Afinal não foi por unanimidade. PCP votou contra o convite para Zelensky discursar no Parlamento, URL: <https://24.sapo.pt/atualidade/artigos/convite-a-zelensky-aprovado-na-ar> (приступлено 29.04.2024)
- AD (2024): Ucrânia: estamos sempre do lado da liberdade e da democracia, URL: <https://ad2024.pt/noticias/ucrania-estamos-sempre-do-lado-da-liberdade-e-da-democracia> (приступлено 29.04.2024)
- AD Programa (2024): Programa Eleitoral, URL: <https://www.portugal.gov.pt/gc24/programa-do-xxiv-governo-pdf.aspx> (приступлено 29.04.2024)
- Afonso, Biscaia and Salgado, Susana (2023): The Ukraine-Russia war and the Far Right in Portugal: Minimal impacts on the rising populist Chega party,

- in Gilles Ivaldi and Emilia Zankina (eds): *The Impacts of the Russian Invasion of Ukraine on Right-wing Populism in Europe*, European Center for Populism Studies (ECPS), Brussels, URL: <https://www.populismstudies.org/the-ukraine-russia-war-and-the-far-right-in-portugal-minimal-impacts-on-the-rising-populist-chega-party/> (приступљено 29.04.2024)
- Amado, Carolina (2024): Lisboa decide cessar Protocolo de Amizade e Cooperação com Moscovo, *Público*, URL: <https://www.publico.pt/2024/02/20/mundo/noticia/lisboa-decide-cessar-protocolo-amizade-cooperacao-moscovo-2081064> (приступљено 29.04.2024)
- Amato, Gian (2022): Zelensky fala no Parlamento de Portugal após dizer que o país 'quase' defende a Ucrânia, URL: <https://blogs.oglobo.globo.com/portugal-giro/post/zelensky-fala-no-parlamento-de-portugal-apos-dizer-que-o-pais-quase-defende-ucrania.html> (приступљено 29.04.2024)
- Bloco (2022): Não à agressão imperialista da Rússia. Por uma Ucrânia integral e neutral, URL: <https://www.bloco.org/noticias/comunicados/item/3635-nao-a-agressao-imperialista-da-russia-por-uma-ucrania-integral-e-neutral.html> (приступљено 29.04.2024)
- Bloco (2024): Programa eleitoral do Bloco de Esquerda, URL: https://www.bloco.org/media/PROGRAMA_BLOCO_2024.pdf (приступљено 29.04.2024)
- BPortugal (2022): Comunicado do Banco de Portugal sobre o Boletim Económico de março de 2022, URL: <https://www.bportugal.pt/comunicado/comunicado-do-banco-de-portugal-sobre-o-boletim-economico-de-marco-de-2022> (приступљено 29.04.2024)
- Chega (2022): Chega propõe que Governo reconheça Rússia como Estado patrocinador do terrorismo, URL: <https://partidochega.pt/index.php/2022/11/29/chega-propoe-que-governo-reconheca-russia-como-estado-patrocinador-do-terrorismo/> (приступљено 29.04.2024)
- CNN (2024): Ventura admite tropas portuguesas na Ucrânia e tem uma posição clara sobre Putin, URL: <https://cnnportugal.iol.pt/videos/ventura-admite-tropas-portuguesas-na-ucrania-e-tem-uma-posicao-clara-sobre-putin/65ef79c30cf2c4edbc0e258c> (приступљено 29.04.2024)
- Crisóstomo, Pedro (2024): Portugal congelou 25 milhões em activos russos desde o início da guerra, *Público*, URL: <https://www.publico.pt/2024/02/24/economia/noticia/portugal-congelou-25-milhoes-activos-russos-desde-inicio-guerra-2081469> (приступљено 29.04.2024)

- DNacional (2024): Apoio militar à Ucrânia, República Portuguesa Defesa Nacional, URL: https://www.defesa.gov.pt/pt/comunicacao/documentos/Lists/PDEFINTER_DocumentoLookupList/apoio_militar_Portugal_Ucrania_20240222.pdf (приступљено 29.04.2024)
- Esquerda (2024): Como a Europa (e Portugal) contornam as sanções que impuseram à Rússia, URL: <https://www.esquerda.net/artigo/como-europa-e-portugal-contornam-sancoes-que-impuseram-russia/89950> (приступљено 29.04.2024)
- Ferrão, André Campos (2023): Portugal pledges long-term support in Ukraine's fight for independence, *Euractiv*, URL: <https://www.euractiv.com/section/politics/news/portugal-pledges-long-term-support-in-ukraines-fight-for-independence/> (приступљено 29.04.2024)
- Figueiredo, Inês André (2023): Pedro Soares: "O Bloco de Esquerda foi à Ucrânia fazer o quê?", *Observador*, URL: <https://observador.pt/2023/05/27/pedro-soares-o-bloco-de-esquerda-foi-a-ucrania-fazer-o-que/> (приступљено 29.04.2024)
- Georgian, Armen (2023): Russia has to 'find a way out of' its own mess, Portugal's foreign minister says, *France 24*, URL: <https://www.france24.com/en/tv-shows/talking-europe/20230428-russia-has-to-find-a-way-out-of-its-own-mess-portugal-s-foreign-minister-says> (приступљено 29.04.2024)
- Gomes, Hélder and Rosa, Sofia Miguel (2022): Com o escalar de duas guerras no mundo, Portugal tem a Defesa preparada?, *Expresso*, URL: <https://expresso.pt/politica/eleicoes/legislativas-2024/grandes-temas/2024-02-19-Com-o-escalar-de-duas-guerras-no-mundo-Portugal-tem-a-Defesa-preparada--d4aae9b7> (приступљено 29.04.2024)
- Gomes, Joana Abrantes (2022): Proibição de vistos a russos? Portugal contra sanções que penalizem o “povo russo”, *SAPO*, URL: <https://eco.sapo.pt/2022/08/19/proibicao-de-vistos-a-russos-portugal-contra-sancoes-que-penalizem-o-povo-russo/> (приступљено 29.04.2024)
- Laranjeira, Francisco (2024): Portugueses podem agora ingressar na Guarda Nacional da Ucrânia, anuncia Zelensky, *Executive Digest*, URL: <https://executivedigest.sapo.pt/noticias/portugueses-podem-agora-ingressar-na-guarda-nacional-da-ucrania-anuncia-zelensky/> (приступљено 29.04.2024)
- Livre (2023): 1 ano de guerra na Ucrânia, URL: <https://partidolivre.pt/comunicado/1-ano-de-guerra-na-ucrania> (приступљено 29.04.2024)

- Livre Programa (2024): Programa do LIVRE às Eleições Legislativas de 2024, URL: https://partidolivre.pt/wp-content/uploads/2024/02/Programa2024_LIVRE.pdf (приступљено 29.04.2024)
- Lopes, Maria (2023): PAN quer agraciar Zelensky com Ordem da Liberdade para assinalar um ano de guerra, URL: <https://www.publico.pt/2023/02/15/politica/noticia/pan-quer-agraciar-zelensky-ordem-liberdade-assinalar-ano-guerra-2038925> (приступљено 29.04.2024)
- Lusa (2023): Portugal: State has no sanctions on Russian oligarchs since start of war – think tank, URL: <https://www.lusa.pt/article/41420421/portugal-state-has-no-sanctions-on-russian-oligarchs-since-start-of-war-think-tank> (приступљено 29.04.2024)
- Maduro, Hugo (2023): PCP não concorda com viagem do Presidente da República à Ucrânia, *SIC Notícias*, URL: <https://sicnoticias.pt/especiais/guerra-russia-ucrania/2023-08-22-PCP-nao-concorda-com-viagem-do-Presidente-da-Republica-a-Ucrania-21a06360> (приступљено 29.04.2024)
- Malhado, Alexandre R. (2022): Ex-militares portugueses que vão combater na Ucrânia pedem donativos, *Sábado*, URL: <https://www.sabado.pt/portugal/detalhe/ex-militares-portugueses-que-vaio-combater-na-ucrania-pedem-donativos> (приступљено 29.04.2024)
- Negócios (2022): Bloco de Esquerda: “A NATO não passou a ser pomba da paz”, URL: <https://www.jornaldenegocios.pt/economia/europa/invasao-da-ucrania/detalhe/bloco-de-esquerda-a-nato-nao-passou-a-ser-pomba-da-paz> (приступљено 29.04.2024)
- Novo (2024): Ucrânia: Luís Montenegro garante solidariedade “intocável”, URL: <https://onovo.sapo.pt/noticias/ucrania-luis-montenegro-garante-solidariedade-intocavel/> (приступљено 29.04.2024)
- Observador (2023a): Portugal lembra que é contra bombas de fragmentação como as que os EUA vão dar à Ucrânia, URL: <https://observador.pt/2023/07/08/portugal-lembra-que-e-contra-bombas-de-fragmentacao-como-as-que-os-eua-vaio-dar-a-ucrania/> (приступљено 29.04.2024)
- Observador (2023b): Ucrânia. PCP considera grave o "posicionamento de submissão" de Portugal, URL: <https://observador.pt/2023/02/23/ucrania-pcp-considera-grave-o-posicionamento-de-submissao-de-portugal/> (приступљено 29.04.2024)
- Observador (2024a): Rui Tavares defende que Ucrânia "tem de ser apoiada para vencer a guerra": “É uma maneira de parar Putin longe da União Europeia”, URL: <https://observador.pt/2024/02/27/rui-tavares-defende->

- que-ucrania-tem-de-ser-apoiada-para-vencer-a-guerra-e-uma-maneira-de-parar-putin-longo-da-uniao-europeia/ (приступљено 29.04.2024)
- Observador (2024b): Ucrânia: PCP indica "dia triste" para a paz e "um dia bom para a hipocrisia", URL: <https://observador.pt/2024/02/24/ucrania-pcp-indica-dia-triste-para-a-paz-e-um-dia-bom-para-a-hipocrisia/> (приступљено 29.04.2024)
- PAN (2024): Programa Eleitoral do PAN, URL: <https://2024.pan.com.pt/program> (приступљено 29.04.2024)
- PCP (2022a): Defender a paz, travar a escalada de confrontação, URL: <https://www.pcp.pt/defender-paz-travar-escalada-de-confrontacao> (приступљено 29.04.2024)
- PCP (2022b): Dossier sobre a situação na Ucrânia – elementos para a compreensão, URL: <https://www.pcp.pt/ucrania> (приступљено 29.04.2024)
- PDiplomatico (2024): Apoio Português à Ucrânia, *Portal Diplomático*, URL: <https://portaldiplomatico.mne.gov.pt/servicos/servicos-informativos/ucrania/apoio-portugues-ucrania#1-apoio-humanitario> (приступљено 29.04.2024)
- PortugalGov (2022): Portugal condena veementemente ação militar da Rússia sobre território ucraniano, XXII Governo, URL: <https://www.portugal.gov.pt/pt/gc22/comunicacao/noticia?i=portugal-condena-veementemente-acao-militar-da-russia-sobre-territorio-ucraniano> (приступљено 29.04.2024)
- PortugalGov (2024a): Portugal apoia a Ucrânia com 100 milhões de euros, XXIII Governo, URL: <https://www.portugal.gov.pt/pt/gc23/comunicacao/noticia?i=portugal-apoia-a-ucrania-com-100-milhoes-de-euros> (приступљено 29.04.2024)
- PortugalGov (2024b): Rússia deve ser responsabilizada pelos crimes e destruições na Ucrânia, URL: <https://www.portugal.gov.pt/pt/gc23/comunicacao/noticia?i=russia-deve-ser-responsabilizada-pelos-crime-e-destruicoes-na-ucrania> (приступљено 29.04.2024)
- PS (2024a): À Ucrânia é devida a solidariedade democrática, URL: <https://ps.pt/a-ucrania-e-devida-a-solidariedade-democratica/> (приступљено 29.04.2024)
- PS (2024b): Apoio ao esforço de guerra da Ucrânia é vital para a segurança da Europa, URL: <https://ps.pt/apoio-ao-esforco-de-guerra-da-ucrania-e-vital-para-a-seguranca-da-europa/> (приступљено 29.04.2024)

- PS Programa (2024): Programa Eleitoral do Partido Socialista – Eleições Legislativas 2024 – Portugal Inteiro, URL: https://ps.pt/wp-content/uploads/2024/02/PS-Portugal_Inteiro_2024-6.pdf (приступљено 29.04.2024)
- Renascença (2023): PCP vota contra solidariedade com a Ucrânia. "É tão absurdo como caricato", critica ministro, URL: <https://rr.sapo.pt/noticia/politica/2023/02/24/pcp-vota-contra-solidariedade-com-a-ucrania-e-tao-absurdo-como-caricato-critica-ministro/321445/> (приступљено 29.04.2024)
- RFI (2022): Portugal vai avançar com apoio financeiro à Ucrânia, URL: <https://www.rfi.fr/pt/mundo/20220521-portugal-vai-avan%C3%A7ar-com-apoio-financeiro-%C3%A0-ucr%C3%A2nia> (приступљено 29.04.2024)
- RTP (2024a): Portugal trabalha "em várias frentes" para reforçar apoio a Kiev, URL: https://www.rtp.pt/noticias/guerra-na-ucrania/portugal-trabalha-em-varias-frentes-para-reforcar-apoio-a-kiev_n1566309 (приступљено 29.04.2024)
- RTP (2024b): Montenegro sucede a Costa. XXIV Governo Constitucional já tomou posse, URL: https://www.rtp.pt/noticias/politica/montenegro-sucede-a-costa-xxiv-governo-constitucional-toma-posse_e1561437 (приступљено 29.04.2024)
- Tavares, Rita (2023): Mariana Mortágua ataca Costa: "Poder absoluto só está preocupado em sobreviver ao dramalhão do 4º andar do Ministério" – como aconteceu, *Observador*, URL: <https://observador.pt/liveblogs/convencao-do-be-marca-novo-ciclo-com-mariana-mortagua/> (приступљено 29.04.2024)
- Trading Economics (2022a): Portugal Exports from Russia 2012-2023, URL: <https://tradingeconomics.com/portugal/exports/russia> (приступљено 29.04.2024)
- Trading Economics (2022b): Portugal Imports from Russia 2012-2023, URL: <https://tradingeconomics.com/portugal/imports/russia> (приступљено 29.04.2024)
- Visão (2022): Ucrânia: PAN solidário com povo ucraniano e repudia "fortemente ofensiva russa", URL: https://visao.pt/actualidade/mundo/guerra-na-ucrania/2022-02-24-ucrania-pan-solidario-com-povo-ucraniano-e-repudia-fortemente-ofensiva-russa/?utm_source=rss&utm_medium=rss&utm_campaign=ucrania-pan-solidario-com-povo-ucraniano-e-repudia-fortemente-ofensiva-russa (приступљено 29.04.2024)

ZAP (2023): Ucrânia origina (mais) tensão no Bloco de Esquerda, URL: <https://zap.uei.pt/ucrania-tensao-bloco-533760> (приступљено 29.04.2024)

Zelensky, Volodymyr (2023): Joint Declaration by Ukraine and the Portuguese Republic, President of Ukraine Official Website, URL: <https://www.president.gov.ua/en/news/spilna-deklaraciya-ukrayini-ta-portugalskoyi-respubliki-84201#:~:text=The%20Portuguese%20Republic%20actively%20contributes,for%20military%20assistance%20to%20Ukraine> (приступљено 29.04.2024)

Aleksa Filipović

Institute of European Studies, Belgrade

PORTUGAL AND THE UKRAINIAN CRISIS – RELATIONS BETWEEN LISBON AND MOSCOW AFTER FEBRUARY 2022

Summary: Until February 2022, relations between Portugal and Russia were mainly based on trade, cultural and tourism exchanges. After the start of the Russian invasion of Ukraine (so-called Special Military Operations) in February 2022, relations between Lisbon and Moscow deteriorated sharply, although trade exchanges continued through the so-called "third countries". Official Lisbon fully supports Ukraine in the war against Russia, helping it financially, politically, humanitarianly and militarily. Almost all the parliamentary political parties of Portugal share the same position of the Portuguese government on this issue, except for the Portuguese Communist Party and to some extent the Left Bloc. The results of the research show that Lisbon's current position towards Ukraine will not have any great significance for Russia and its geopolitical decision-making. Depending on how the war in Ukraine ends and what relations between NATO, the EU and Russia will be, it can be expected that there will still be economic cooperation between Russia and Portugal.

Keywords: Portugal, Ukraine, Russia, SMO, EU, NATO.

Aleksa Filipović

Instituto de Estudos Europeus, Belgrado

PORTUGAL E A CRISE UCRANIANA – RELAÇÕES ENTRE LISBOA E MOSCOVO APÓS FEVEREIRO DE 2022

Resumo: Até fevereiro de 2022, as relações entre Portugal e a Rússia baseavam-se principalmente em intercâmbios comerciais, culturais e turísticos. Após o início da invasão russa da Ucrânia (o assim chamado operação militar especial) em Fevereiro de 2022, as relações entre Lisboa e Moscovo deterioraram-se acentuadamente, embora as trocas comerciais tenham continuado através das chamadas "países terceiros". A Lisboa oficial apoia totalmente a Ucrânia na guerra contra a Rússia, ajudando-a financeira, política, humanitária e militarmente. Quase todos os partidos políticos parlamentares de Portugal partilham a mesma posição do governo português sobre esta questão, exceto o Partido Comunista Português e, em certa medida, o Bloco de Esquerda. Os resultados da investigação mostram que a posição actual de Lisboa em relação à Ucrânia não terá grande significado para a Rússia e para a sua tomada de decisões geopolíticas. Dependendo de como terminar a guerra na Ucrânia e de como serão as relações entre a NATO, a UE e a Rússia, pode-se esperar que ainda haja cooperação económica entre a Rússia e Portugal.

Palavras-chave: Portugal, Ucrânia, Rússia, OME, UE, NATO.